

not. przekazała
Melowska od
Kwiesnowskiej

dues:
M-036 W-wa

KPN

PAŁGOWSKA Maria

ps. "Isie"

3155 / WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — PAGOWSKA .....

Memie .....

.....

3155/WSK

I. Materiały dokumentacyjne

I/1 – relacja właściwa ✓ k. 2, 3. 1-2

I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora ✓ k. 5, 3. 1-5

I/3 – inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację —

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

III/1 – dot. rodziny relatora —

III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939–1945) —

III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja ✓

.....

.....

.....

.....

V. Wypisy ze źródeł [tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”] ✓

VI. Fotografie *brak*

I/1 Relacja

- Relacja własna, 1973, mps, rkps, kopia, k. 2, s. 1-2

3155
II/111

Maria Pągowska pseud. "Isia"

ul.

04-038 Warszawa

Wstąpiłam do KPN w grudniu 1939. Po krótkim czasie mianowano mnie komendantką oddziałów sanitarnych Sztabu Głównego KPN. Praca moja polegała na organizowaniu patroli sanitarnych /pięcioosobowych/, zapewnieniu kadry instruktorskiej i stałym nadzorowaniu pracy patroli.

Szkolenie patroli obejmowało dwa kierunki: sanitarny i wojskowy. Ćwiczenia zmierzały do przygotowania dziewcząt do udzielania pomocy rannym i chorym, a także do uzyskania podstawowych wiadomości w zakresie wojskowości.

Instruktaż prowadzili: lekarz, wysiedlony z Poznania, którego nazwiska nie pamiętam, Zbigniew Pietrzyk - student medycyny /zabity w Powstaniu/ oraz pielęgniarki dyplomowane, wchodzące w skład specjalnego patrolu, zorganizowanego przez Zofię Romanowicz.

Instruktaż w zakresie wojskowości prowadził pchor. Romuald Jakubowski.

Nie pamiętam, a także w swoim czasie nie znałam wszystkich nazwisk szkolonych dziewcząt. Wiem, że wśród nich były: Zofia Węgrzyn, Maria Boduszyńska, Irena i Alina Świderskie, Henryka Maliszewska, Maria Kupiecka.

Ćwiczenia patroli odbywały się co najmniej raz w tygodniu. Dziewczęta okazywały wielki zapał i zainteresowanie, z wielką powagą podchodziły do przysięgi konspiracyjnej, którą w mojej obecności odbierał kapelan KPN ks. "Szczerbiec" /Henryk Zaleski/. W r. 1943 patrole sanitarne KPN przekazano do AK. Za pośrednictwem p. Lityńskiego /"Garbatego"/ skontaktowałam się z p. Leontyną Urbanowicz z kierownictwa służby sanitarnej AK. Patrole włączano stopniowo do terytorialnych oddziałów AK. Mnie przydzielono nad-

1/1/2

zór nad patrolami na Woli, sprawowałam go jednak niedługo - do chwili aresztowania przez Gestapo w dniu 22 kwietnia 1944 r. Aresztowana byłam w mieszkaniu wraz z matką i siostrą Zofią Romanowicz, poczym przewieziono nas na Pawiak, gdzie przebywałyśmy do końca czerwca 1944. Na Pawiaku pełniłam funkcję korytarzowej na parterze, co pozwoliło mi na włączenie się do siatki konspiracyjnej w więzieniu. Przekazywałam i odbierałam grypsy i wiadomości. Współpracowałam na Pawiaku z Jadwigą Jędrzejewską, "kolumną sanitarną", zmarłą w lutym 1978, dr. Anną Czuperską, dr. Krystyną Ossowską, dr. Ludwiką Tarłowską, Marią Kopciówną, dr. Kononowicz.

W ostatnich dniach czerwca 1944 wywieziono mnie i siostrę do Kobiecego Obozu Koncentracyjnego w Ravensbrück, w którym przebywałam do końca kwietnia 1945, początkowo na bloku 32, potem na bloku 16. Mój numer obozowy 44 880. W obozie zachorowałam na gruźlicę. W ostatniej dekadzie kwietnia 1945 zorganizowano wielki kilkutyśięczny transport w nieznanym kierunku. Ponieważ krótko przetem^{d/} byliśmy wysłane transportem do fabryki w Vatenstadt i uważałyśmy, że koniec wojny jest bliski, a bezpieczniej będzie znaleźć się poza obozem, zgłosiliśmy się wraz z bardzo liczną grupą więźniarek do tego transportu. Przejazd trwał tydzień, 1 maja 1945 znalazłyśmy się w Szwecji. O tym, że jedziemy do Szwecji, dowiedziałyśmy się w Lubecie. Przebywałam w Szwecji do lipca 1947, poczem wróciłam do kraju.

Wojna

1.3.79

[Handwritten signature]

19.01

I/2 Dokumenty

- Zaświadczenie GT. Komisji Weryfikacyjnej KPN o udziale w konspiracji, W-wa 1957, mps, rkps, kopia, k. 1, s. 1
- Oświadczenie świadka J. Jędrzejowskiej, W-wa 1970, mps, rkps, kopia, k. 1, s. 2
- Oświadczenie świadka A. Czuperskiej-Skówickiej, W-wa 1971, mps, rkps, kopia, k. 1, s. 3
- Oświadczenie R. Jakubowskiego, W-wa 1973, mps, rkps, kopia, k. 1, s. 4.
- Zaświadczenie 2 BOWiD w 466932 dot. pracy w konspiracji, W-wa 1977, mps, rkps, kopia, k. 1, s. 5.

4/211

Warszawa, dnia 21-VI-1957 r.

KOMISJA LIKWIDACYJNA
konspir. organ. wojsk.

K. P. N.
(Kadra Polski Niepodległej)

Z a ś w i a d o z e n i a
=====

Główna Komisja Weryfikacyjna K.P.N. "Kadra Polski Niepodległej"
w składzie: Członków b. Rady Naczelnej, Komendy Głównej i Sztabu Głównego K.P.N.-stwierdza, że Ob. *Łagarka Maria*.....
pseudonim .. *"Stia"*..... syn :..... *Jana*..... brał
udział w walce z hitlerowskim najeźdźcą, w latach 1939 - 1944 r.
w szeregach Wojskowej Konspiracyjnej organizacji "Kadra Polski Niepodległej" /K.P.N./ na stanowisku .....
..... *Nierownik Oddziałów Sanitarnych* .....
w stopniu *porucznik* ..

Zaświadczenie wydaje się w osłu przedstawienia władzom wojskowym P.R.L. dla uznania stopnia Wojskowego uzyskanego w walce konspiracyjnej o Niepodległość.

Za Gł. Kom. Weryfikacyjną

J. Lechicz-Celica b. Komendant Gł. KPN zam. w W-wie ul. Ratuszowa 19.30
Lechicz

Ob. Woźniak Zbigniew b. Nierownik Biura Sztabu Głównego zam. w W-wie ul. Złota 7-10
Woźniak

W. Andrzejewski b. Członek Rady Naczelnej D-ca Obwodu I zam. w W-wie ul. Lwowska 5-15.
Andrzejewski

WYDZIAŁ HISTORII I SPOŁECZNAUCY
KRAJOWY ARCHIWUM

WARSZAWA

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Wzrost: 170 cm, Ciężar ciała: 65 kg, Kolor włosów: ciemny, Kolor oczu: niebieskie

Jadwiga Jędrzejowska
ps. "Wika"
kam. Warszawa, ul. Senatorska 28 m 5

Warszawa, dnia 8.XII.1970 r.

Oświadczenie świadka

*****

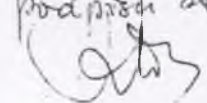
Jako członek komórki konspiracyjnej na Pawiaku pełniłam funkcję tzw. "kolumny sanitarniej", przebywałam w więzieniu od 13.II.1942r. do 29.VII.1944 r. a następnie wioziona ostatnim transportem do obozu Ravensbrück

o ś w i a d o z a n i e

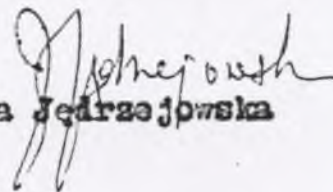
Ob. Maria Pagowska, córka Jana i Ludwiki, urodz. 24.X.1909 r. w Liknie, jest mi znana osobiście, poznałam Marię Pagowską w więzieniu na Pawiaku. Przez pewien czas siedziałyśmy w jednej celi, toteż poznałam ją bliżej. Wyróżniała się pogodnym usposobieniem, była koleśkiska, dobra i odważna. Wykorzystywała funkcję korytarzowej, którą pełniła i bardzo odważnie i sprytnie doręczała więźniarkom grypsy, które jej powierzalam. Przy czym oczywiście musiała się b.narażać.

Wyżej wymieniona posiadała pseudonim "Isia". Na Pawiaku ob. Maria Pagowska była od 22.IV.1944 r. do końca czerwca 1944 r. Wyjechała transportem do obozu koncentracyjnego Ravensbrück. Tu ją również spotkałam, jak śpieszyła z pomocą słabszym koleśkom, nie tracąc nawet w obosie pogodnego usposobienia. Maria Pagowska była więźniem politycznym co mogłam stwierdzić, pośrednicząc w dostarczaniu jej - drogą organizacyjną - grypsu.

MUZEUM WIĘZIENIA „PAWIAK”
ODDZIAŁ MU EUM HISTORII
POLSKIEGO RUCHU REWOLUCYJNEGO
Warszawa, ul. Dzielna Nr 24/26
tel. 31-13-17

Własnoręcznie
podpisem atwerdy

Jadwiga Jędrzejowska

Anna Czuperska-Sliwicka
Warszawa
Al. Przyjaciół 9 m 17

Warszawa, dnia 11.I.1971 r.

Oświadczenie świadka
=====

Jako uczestniczka ZWZ-AK więziona na Pawiaku od 24.XI.1940 r do 31.VII.1944 r., funkcyjny lekarz więziennego szpitala oddziału kobiecego Pawiaka /Serbia/, jednocześnie członek kierownictwa więziennego siatki konspiracyjnej, świadoma odpowiedzialności karnej za prawdziwość podanych niżej przez mnie faktów

o ś w i a d c z a m

Ob. Maria Pagowska, córka Jana i Ludwiki, urodz. 24.X.1909 r. w Liksnie jest mi znana osobiście, aresztowana 22.IV.1944 r. jako więzień polityczny. Przynależność organizacyjna AK. Wywieziona z Pawiaka w dniu 30.VI.1944 r. do obozu koncentracyjnego Ravensbrück.

Wyżej wymieniona posiadała pseudonim "Isia", pełniła funkcję korytarzowej na I Oddziale Serbii. Oddawała wielkie usługi przy przekazywaniu grypsów. Udzielała cennych wskazówek nowo aresztowanym. Całym sercem była oddana swym współtowarzyszkom.

Czuperska-Sliwicka
Anna Czuperska-Sliwicka
lek.med.spec.chorób wewn.

MUSEUM WIEŹENIA „PAWIAK”
ODDZIAŁ MUZEUM HISTORII
POLSKIEGO RUCHU REWOLUCYJNEGO
Warszawa, ul. Dzielna 24/25
tel. 31-15-17

Mariano
Janina
Anna

1/2/4

Warszawa, dnia 25 września 1973 r.

O ś w i a d e z e n i e

=====

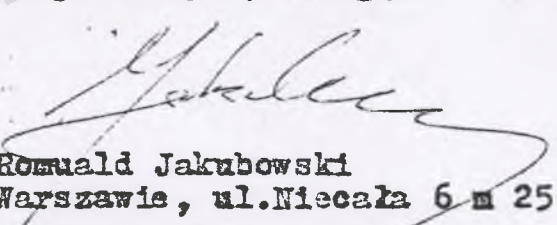
Niniejszym stwierdzam, że Maria Pagowska, pseudonim "Isia" urodzona 24.10.1909 r. w Liksni, zamieszkała przed wojną i w czasie okupacji w Warszawie przy ul. Koszykowej 7 m 1, brała czynny udział w walce z okupantem na terenie kraju.

Należąc do organizacji podziemnej Kadra Polski Niepodległej, wcielonej do ZWZ, a następnie do Armii Krajowej Maria Pagowska od grudnia 1939 r. do kwietnia 1944 roku pełniła funkcję początkowo łączniczki, a od roku 1940 kierowniczką oddziałów sanitarnych. Do pracy jej należało m.in. kompletowanie patroli sanitarnych, organizowanie ich szkolenia przez lekarzy i pielęgniarki oraz innych instruktorów i stała kontrola ich działania.

W kwietniu 1944 roku Maria Pagowska została aresztowana przez Gestapo i przebywała na Pawiaku, poczym została wywieziona do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück.

Wyżej wymienioną znam osobiście, będąc oficerem Armii Krajowej w okresie okupacji w latach 1939-1944 na terenie Warszawy, wielokrotnie utrzymywałem z nią kontakty służbowe.

W okresie współpracy Maria Pagowska wyróżniała się inicjatywą, wyjątkowym poświęceniem i nieprzeciętną odwagą.

Adw. Romuald Jakubowski
zam. w Warszawie, ul. Niecała 6 m 25
kpt. rezerwy
w czasie okupacji oficer A.K.
w II Batalionie Szturmowym "Odwet"

Stwierdzam autentyczność podpisu

adw. Romualda Jakubowskiego

ZWIĄZKI SPÓŁDZIELNICI I W. A. I. P. W.

DZIAŁ PREZYDIALNY

WYDZIAŁ PRAWNY

Warszawa, dnia września 1973 r.

w Warszawie

W-27912

ZASWIADCZENIE № 466932

Zarząd Wojewódzki Związku Bojowników o Wolność i Demokrację stwierdza, że

Obywatel [ka] Maria Pagowska [imię i nazwisko]

syn [córka] Jana urodzony [a]

24.X.1909 r. w Liksnie
[dzień, miesiąc, rok] [miejscowość]

zamieszkały [a] w 04-038 Warszawa, ul.

— jest członkiem zwyczajnym ZBoWiD, nr legitymacji * 36946

~~— nie posiada legitymacji ZBoWiD~~

Zaświadczenie jest dokumentem stwierdzającym prawo do korzystania ze świadczeń określonych w Ustawie z dnia 23 października 1975 r. „o dalszym zwiększeniu świadczeń dla kombatanów i więźniów obozów koncentracyjnych”, [Dz. U. Nr 34, poz. 186].

Jednocześnie stwierdza się, że w rozumieniu przepisów art. 8 tej Ustawy do okresu zatrudnienia wymienionemu [nej] zalicza się następujące okresy działalności kombatanckiej oraz okresy uwięzienia w hitlerowskich obozach koncentracyjnych:

działalność w Ruchu Oporu — od XII.1939 r do IV.1944 r.

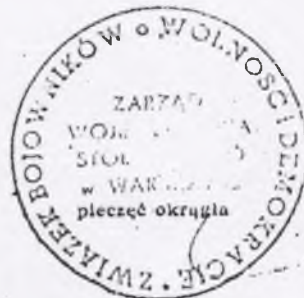
uwięziona w hitlerowskich obozach — od IV.1944 r —

koncentracyjnych i więzieniach — do V.1945 r.

[rodzaj działalności okres od — do]

Łącznie 5 lat, 6 m-cy

Sekretarz
Zdzisław Sekretarz Zarządu
Wojewódzkiego ZBoWiD
i pieczętlik
Antoni Sidorowicz

Wiceprezes Zarządu
Zarządu Wojewódzkiego ZBoWiD
województwa, podpis Prezesa Zarządu
Wojewódzkiego ZBoWiD
[pieczęć okręgowa]
pp. inż. mgr Władysław Krupka

Warszawa, dnia 24.VIII. 1977 roku

LR

IV Korespondencja

- list z Fapak do M. Pałgowskiej, 2002nr.

Toruń, dnia 12.12.2002 r.

L. dz. 4954/02/WSK

FUNDACJA
Archiwum Pomorskie
ul. w. Garbary 2, 87-100 TORUŃ

Pani Maria Pałowska

ul.

04-038 Warszawa

Szanowna Pani,

Jestem dokumentalistką Działu: Archiwum Wojskowej Służby Kobiet. Chciałabym bardzo serdecznie podziękować za przekazane za pośrednictwem Pani E. Krasnowolskiej materiały dotyczące Pani działalności konspiracyjnej. Stały się one podstawą do utworzeniateczki osobowej o numerze inwentarzowym 3155/ WSK.

W naszej Fundacji dążymy do zebrania jak najdokładniejszych i jak najpełniejszych informacji dotyczących działalności konspiracyjnej kobiet, dlatego też ośmielam się prosić o dalsze materiały. W załączeniu przesyłam schemat relacji i bardzo proszę, jeśli to możliwe, o uzupełnienie danych dotyczących Pani życia i działalności. Jesteśmy również zainteresowani Pani zdjęciami z okresu wojny, a także współczesnymi. Wszystkie te materiały są niezwykle cenne dla badaczy zajmujących się tą problematyką.

Przy naszej Fundacji powstaje Muzeum Wojskowej Służby Polek, w którym gromadzimy dokumenty, odznaczenia i pamiątki z okresu okupacji. Zgromadzone przez nas eksponaty są prezentowane obecnie na wystawie pt. „Wojskowa Służba Polek” w Muzeum Okręgowym w Toruniu (Dom Eskenów, ul. Łazienna 16). Jeśli

zechciałyby Pani przekazać nam swoje pamiątki obiecujemy otoczyć je opieką, a w przyszłości zaprezentować na podobnych wystawach.

Zapraszam Panią również do współpracy w ramach istniejącego przy naszej Fundacji Memoriału. W załączeniu przesyłam informacje dotyczące naszej działalności. Bardzo proszę również o adresy innych Kombatantek, a ja chętnie podejmę korespondencje z Nim. Serdecznie Panią pozdrawiam i bardzo liczę na dalszą współpracę.

Z wyrazami szacunku

Anna Jurkiewicz
Anna Jurkiewicz

Dokumentalistka Działu: Archiwum WSK

Załącznik:

1. Ulotka FAPAK
2. Powstanie Muzeum Wojskowej Służby Polek
3. Powstanie i działalność Memoriału Generał Marii Wittek
4. Schemat relacji

T. 3155/WSK

KPN

PAŁ GOWSKA Maria
ps. „Isia”

(wypisy ze źródeł (tzw. nazwiskowe karty informacyjne)

FUNDACJA

Państwo

PAGOWSKA Maria (Maia) -
urodz. 22 II 1944 r. w Warszawie z matką Ludmiłą
i siostrą Zofią Romanowicz-Pagowską;
pracowała w firmie korytarzowej Iodoh
siostrze jej - w firmie korytarzowej, obci
migracje do Pruszkowa 7 VII 1944.
Mieszkała w Pruszkowie, została 31 VII
1944 zrodzona przy drodze krajowej Warszawa
w gminie ul. 200 m. Pruszków

7 I 1945 "Cztery lata ostrego dyktanda" Konstancja
95 Czerwone - Stronice A
Czytelnik "Kultura" 1948 str 312, 341

AK
Warszawa

†
PĄGOWSKA Małgorzata
ur. 1909 - 1992
pielęgniarka dyplomowana WSP
ps „Isia”

Komendantka, Sanitariuszka Sztabu Głównego
Kadry Polskiej Niepodległej, Batalion
Szurmowy „Odwet”, Instruktorke
patroli sanitarnych, Warszawski Krąg
Powstańcy

zob. Pochylone nad czołwikiem tom II
Stowarzyszenie Redaktorów

Warszawa 1993
str 444

DRut
02.2003

PAŁGOWSKA Maria

